

KJV 2011-2012 (GROEP 4)

De laatste reis & Het verhaal van de Holocaust / Aline Sax (door Annie Moenaert)

Auteursinfo (zie ook www.villakakelbont.be)

Aline Sax (1984) is geboren in Borgerhout. Ze is één van de veelbelovende jonge Vlaamse talenten. Op haar zestiende debuteerde ze met *Mist over het strand*, op haar twintigste had ze al drie boeken op haar naam staan. Maar nog voor ze kon schrijven, was ze al bezig met verhalen te bedenken. Die sprak ze dan in op cassette. Toen ze eenmaal het schrijven onder de knie had, kwamen er voornamelijk griezel- en horrorverhalen (haar toenmalige favoriete genres) uit haar pen gevloeid. Later leerde ze historische jeugdromans van Thea Beckman, Paul Kustermans... smaken en raakte ze enorm geboeid door de geschiedenis. Momenteel doceert ze dan ook geschiedenis aan de Universiteit van Antwerpen.

🔗 www.alinesax.be

Kort samengevat

De laatste reis

Hannah wordt samen met haar moeder opgepakt en gedeporteerd. Ze weten niet waarom en hebben geen idee waar ze heen gaan. Na een verschrikkelijke treinreis in een goederenwagon vol mensen komt ze aan in een concentratiekamp. Omdat het donker is, moet Hannah van haar moeder vluchten. Ze verschuilt zich in een grote opslagplaats en wacht tot haar moeder haar komt zoeken. Maar hoe lang zal dat duren?

Het verhaal van Hannah gaat niet alleen over het overleven in een concentratiekamp, maar ook over doorzettingsvermogen en hoop.

Het verhaal van de Holocaust

Wat is de Holocaust? Waarom wilde Hitler alle Joden in Europa doden? Wat zijn getto's? In dit boek lees je alles over de Tweede Wereldoorlog. Op een eenvoudige maar volledige manier wordt uitgelegd hoe Hitler aan de macht kwam en hoe de nazi's Joden en andere bevolkingsgroepen vervolgden. Je komt ook te weten hoe de gevangenen in concentratiekampen probeerden te overleven. Aline Sax vertelt over de geschiedenis van de Holocaust en waarom we die gruwelijke feiten nooit mogen vergeten.

Structuur

Dit is een omkeerboek met een fictieverhaal aan de ene kant en een non-fictiegedeelte om de feiten te kaderen aan de andere kant. Het fictieverhaal, *De laatste reis*, bestaat uit negentien hoofdstukken en een epiloog:

- Het vertelt het verhaal van Hannah, die tijdens de Tweede Wereldoorlog met haar moeder naar een concentratiekamp gedeporteerd wordt. We volgen hen bij het onmenselijke transport en bij de aankomst in het kamp. Op bevel van haar moeder ontsnapt Hannah uit de rij op weg naar de gasovens. Ze verstopt zich in de kledingloods. Daar wordt ze door een aantal vrouwen in leven gehouden. 's Nachts sluipt Hannah van barak naar barak, op zoek naar haar moeder. Ze verspreidt tekeningen die haar dicht bij een hereniging brengen, maar ze komt te laat.
- Na de negentien hoofdstukken volgt een korte epiloog waarin verteld wordt wat er met Hannah en Elena is gebeurd.

Het informatieve deel, *Het verhaal van de Holocaust*, bestaat uit tien hoofdstukken:

Het kadert Hannahs verhaal in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Het is geschreven op maat van basisschoolkinderen. Aan bod komen onder meer het Duitsland van Hitler, de joden als zondebok, gehandicapten, de anti-Joodse wetten, getto's, het leven in concentratiekampen. In aparte stukjes focust Aline Sax op de situatie van de kinderen, ze verklaart begrippen en ze verwijst ze naar de toestand in Nederland en België. In haar laatste hoofdstuk 'Herinneren en gedenken' waarschuwt ze voor het grote vergeten: 'Het is niet leuk om over deze dingen te praten en te lezen. [...] Het is makkelijker om er niet aan te hoeven denken. Maar het is ook gevaarlijk, omdat we het zo kunnen vergeten.'

Thema, tips en verwerkingsmogelijkheden

Het thema is WO II en meer bepaald de Jodenvervolging en de concentratiekampen.

- Wat weten de juryleden over de Tweede Wereldoorlog? Hebben ze hun eigen (over)grootouders ooit horen vertellen over de oorlog?
- Hebben de juryleden iets geleerd van dit verhaal? Zijn ze door dit boek meer te weten gekomen over de Jodenvervolging en de Holocaust? Leren ze graag bij terwijl ze lezen?
- Wat vinden ze ervan dat het boek uit twee delen bestaat? Vinden ze het fijn naast het verhaal ook nog informatie te krijgen over de Holocaust, Hitler, de concentratiekampen...?

Illustraties

Wat vinden de juryleden van de illustraties? Zijn ze het eens met wat deze recensent zegt:

'De realistische, grijzige illustraties hierbij zijn voor mij overbodig. Zij dragen niets bij aan het verhaal. De taal van Sax is zo helder en filmisch, dat die illustraties je fantasie eerder tegenwerken.'

Eric Vanthillo, www.pluizuit.be

Illustrator Stijn Felix vertelt zelf hoe de cover tot stand kwam

Opdracht

Ik kreeg dus het manuscript met de vraag of ik het boek wilde illustreren (cover + binnen). Omdat het een boek met een minder vrolijk thema is – de Holocaust – kwam de uitgever bij mij terecht, vermoed ik. Omdat het creëren van melancholische of dreigende beelden mij wel ligt.

Ideeën zoeken

Dan lees ik het boek en schets wat op naar een sterk beeld.

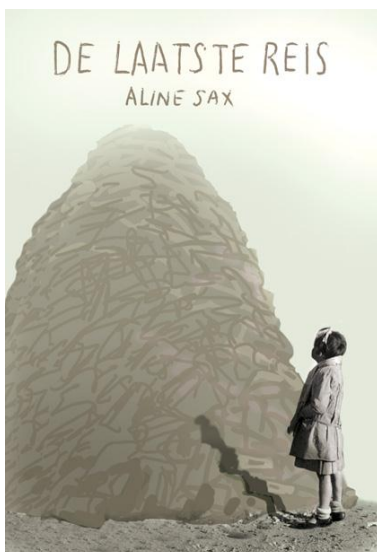

In het boek verschuilt het hoofdpersonage zich in het concentratiekamp in een berg kleren. Verder staat de loods nog vol met andere bergen, alle bezittingen van de joden worden per soort op grote hopen gelegd. Bergen kleren, schoenen, koffers... Met die grote bergen was wel iets te doen maar ik wist nog niet goed wat.

Eerste ideevoorstel voor de cover

Meisje verscholen in een berg kleren. (Maar achteraf bekeken was de compositie nogal saai, een symmetrische compositie roept weinig spanning op...). Ik gaf ook door aan de uitgever dat ik aan een berg reiskoffers dacht, dat past mooi bij de titel 'De laatste reis'. Maar zonder personage in beeld zou dat wat afstandelijk worden, vond ik.

Reactie en tweede voorstel

Schrijfster Aline was vooral te vinden voor het idee van de berg reiskoffers en suggereerde om het meisje te laten opkijken naar de berg. 'Ja, dat is 't!', dacht ik. Door het figuurtje naast de berg te plaatsen krijg je ook een idee van de schaal, een grote berg tegenover een klein meisje.

Ik wilde een geschilderde cover maar in een fotografisch-realistische stijl. Omdat dat het best past bij het realistisch-historisch verhaal.

Als ik erg realistisch werk, kan ik niet zonder fotodocumentatie. Het liefst van al zou ik zelf een fotosessie houden maar daar is helaas nooit een budget voor (model, historische kledij...). Dus ging ik op zoek naar oude foto's en vond dit meisje. Op computer, in

photoshop, maakte als ik voorstudie deze collageschets. Die was goed bevonden, dus ik kon aan de slag!

Uitwerking

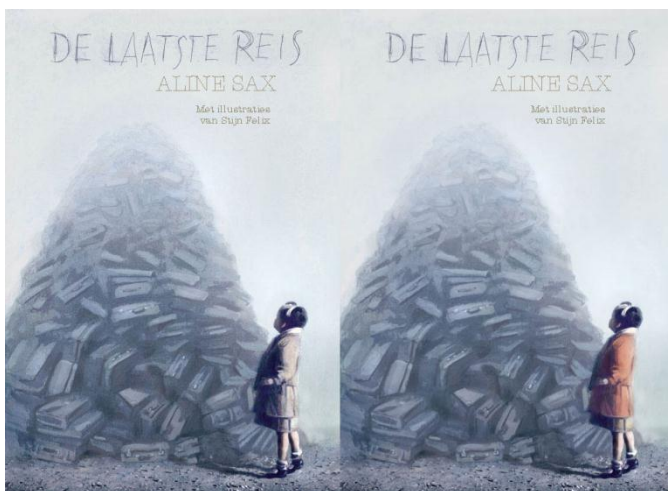
Links is de cover die ik voorstelde en die naar mijn gevoel klaar was. Aquarel, gouache & kleurpotlood op papier. De pose van het meisje is in het schilderij wat aangepast, minder ontspannen expressie.

Qua kleuren wilde ik de verbleekte kleuren van oude polaroids of super 8 filmpjes oproepen. Zodat je voelt dat het uit vervlogen tijden is. Maar schrijfster Aline vond het nogal ouderwets in die bruinige kleuren, ze vond de voorstudie veel moderner en frisser...

Een dagje later ben ik er terug met frisse moed aan begonnen. Je moet dat soms eens laten liggen... Op computer ben ik wat beginnen schuiven met de kleuren, en heb het koeler gemaakt. De vloer uit de oorspronkelijke foto heb ik erbij gestoken, geeft wat textuur en levert een mooie mix van foto en schilderij, vind ik. De valiezen hebben ik nog wat - digitaal schilderend - detail gegeven (met wacom). En de berg bovenaan heb ik wat laten uitsterven, om het grootser te maken en om 'het verdwijnen van het geheugen' te suggereren...

Qua techniek werk ik meestal de combinatie van traditionele technieken en computer. Het voordeel van computer is dus dat je allerlei variaties kan gaan maken van een beeld. En ik vind de bewerkte versie zelf ook veel sterker, dankzij de kritiek dus.

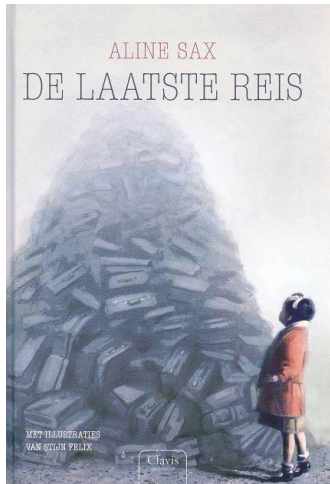
Belettering & Rood jasje

Ik had deze handgekraste belettering voorgesteld. De letterschikking van de auteur en illustrator was nog niet dat maar ik vond die gekraste titel wel werken.

En ik kleurde het jasje rood als accent. Pas later dacht ik aan *Schindlers List* waar ook een meisje een rode jas heeft in een verder zwart-witte film. Dat was dus niet bewust gedaan...

En dit is de definitieve versie

De uitgever heeft voor andere belettering gekozen. En ik vind het ook goed zo.

Auteur Aline Sax vertelt over haar boek

Kan je mij even vertellen hoe je ertoe kwam om dit verhaal te schrijven?

Erg moeilijk te zeggen eigenlijk. Ik ben al heel lang geïnteresseerd in de Holocaust. En ik vind het ook belangrijk om deze episode uit de geschiedenis aan jongeren mee te geven.

Tijdens mijn studie volgde ik het vak Holocaust en jeugdliteratuur, bij Katrien Vloeberghs. Dat heeft me nog meer doen nadenken. En toch ben ik lang van de Holocaust ‘afgebleven’ omdat ik het me niet kan inbeelden. Als je het niet hebt meegemaakt, kan je het volgens mij niet voorstellen. Maar dat geldt eigenlijk voor elke oorlog. En dat heeft me niet tegengehouden om bv. Stalingrad te beschrijven. Voor Auschwitz zijn geen woorden, wordt vaak gezegd, en dat geloof ik. Hoe vaak het al is geprobeerd, je zal wellicht alleen maar bepaalde aspecten kunnen vatten en dan nog niet helemaal. Maar Auschwitz in het geheel vatten? Dat kan je niet, denk ik. Maar dat is tegelijkertijd een argument voor het vergeten natuurlijk. En dat is nog erger dan het je niet kunnen inbeelden.

Waarom een omkeerboek? Vind je het belangrijk dat kinderen weten dat die vreselijke dingen echt zijn gebeurd? Wat wil je bereiken met dit boek?

Ik vind dat kinderen op twee niveaus met de Holocaust kunnen en moeten kennismaken; enerzijds is het nodig om informatie over te dragen (cognitief niveau), zeker voor deze doelgroep, maar anderzijds moet je hen ook op een emotioneel niveau bij het onderwerp betrekken. Anders blijft het een louter rationeel verhaal, een feit uit de geschiedenis. Fictie is natuurlijk dé uitgelezen manier om een emotionele band te creëren tussen de lezer en de gebeurtenis of de mensen waarover je schrijft. Anderzijds wilde ik in het verhaal vasthouden aan het perspectief van het hoofdpersonage, aan het perspectief van een kind. Hannah heeft geen flauw idee waar ze is, als ze in het kamp aankomt. Ze weet uiteraard niet wat wij weten. Door dat perspectief werd het onmogelijk om genoeg informatie in het verhaal mee te geven voor kinderen. Het verhaal mocht bovendien ook niet te uitleggerig worden. Dus besloot ik ook een non-fictie toe te voegen. Twee delen die elk een ander niveau van begrip aanspreken en die evenwaardig zouden moeten zijn in het boek en daarom dus de omkeerformule. Je kan kiezen waarmee je begint. Wil je eerst de informatie lezen en dan pas, mét voorkennis, het verhaal

lezen of wil je je eerst, net als Hannah, zonder voorkennis laten overdonderen en dan te weten komen wat hetgeen je gelezen heeft allemaal te betekenen had? Of je kan het verhaal ook twee keer lezen, een keer voordat en een keer nadat je het non-fictiedeel gelezen hebt.

Hoe kom je aan alle info in het informatieve deel?

Zowel in het informatieve deel als in het verhaal zit heel veel info, alleen op een andere manier verpakt. Wat in het verhaal beschreven wordt, wordt in het informatieve gedeelte explicieter uitgelegd en gekaderd. Ik heb natuurlijk al heel erg veel over de Holocaust gelezen, niet alleen voor dit boek. De Tweede Wereldoorlog en de Holocaust zijn immers mijn specialiteiten als historica. Ik heb bovendien heel veel getuigenissen gelezen en bekeken (zowel gepubliceerde memoires als interviews met overlevenden). Ik heb natuurlijk ook verschillende concentratiekampen bezocht (Breendonk, Dachau, Sachsenhausen, Terezin, Auschwitz, Birkenau...). Voor het verhaal van dit boek ben ik nog eens 3 dagen naar Auschwitz gegaan, om me alles goed te kunnen voorstellen.

Jouw boeken gaan meestal over historische feiten, heeft dat met je opleiding te maken?

Nee, andersom. Ik was altijd al geïnteresseerd in geschiedenis, in hoe de gewone mensen vroeger leefden, in wat zij meemaakten en hoe ze dat verwerkten. Ik schreef al historische romans voordat ik ging studeren. Tijdens mijn opleiding geschiedenis heb ik natuurlijk nog veel meer bijgeleerd en heb ik ook geleerd hoe ik beter onderzoek kon doen, dus dat heeft me erg geholpen voor het onderzoek voor mijn romans.

Hoe rijpt een idee voor een boek? Beslis je dat je nu eens over de Holocaust zal schrijven en komt dan het verhaal of heb je eerst een verhaal in je hoofd?

Omdat ik zo vaak met geschiedenis bezig ben (lezen, docu's, musea, historische plaatsen bezoeken), gebeurt het vaak dat ik iets (een gebeurtenis, een periode, een persoon...) tegenkom dat ik erg interessant vind. En als ik daarover dan meer begin op te zoeken en het blijft me fascineren, dan groeit vaak al vanzelf het begin van een verhaal in mijn hoofd. Dan vraag ik me af: hoe zouden mensen zich gevoeld hebben? Hoe zouden ze gereageerd hebben? Wat zouden ze gedaan hebben? En zo groeit een personage in die periode of bij die gebeurtenis waarover ik gelezen heb. Bij dit boek was het anders: hier heb ik eerst beslist dat ik over de Holocaust wilde schrijven. En dan ben ik over het verhaal gaan nadenken.

Eerdere boeken waren meer naar jongeren gericht, dit verhaal is voor 10-12 jarigen, was dit een bewuste keuze?

Ja, zeker wel. Ik wilde een boek schrijven dat een eerste kennismaking was met de Holocaust. Maar vanaf wanneer moeten kinderen over de Holocaust leren? Vroeg, vind ik, je moet ze niet té lang beschermen, maar hoe vroeg dan? Ze moeten het wel kunnen begrijpen. Wat ik wel wist, was dat kinderen in het zesde leerjaar al allemaal van Hitler gehoord hebben en allemaal weten dat 'hij de Joden wilde vermoorden'. Maar waarom hij dat wilde, dat weten ze niet. Dus wilde ik een basis, met voldoende informatie, aanbrenge zodat ze wat ze overal horen, kunnen kaderen. Want ze komen dus blijkbaar wel al rond hun elfde in contact met de Holocaust, maar heel erg fragmentarisch. En dat vind ik veel 'gevaarlijker' dan hen op vroege leeftijd op een degelijke, onderbouwde en juiste manier

kennis te laten maken met het onderwerp. Bovendien is er wel fictie, maar geen informatieboek voor zo'n jonge kinderen.

Ik hoop ook dat het een boekje is dat kinderen samen met hun ouders lezen. Vaak weten ouders ook niet meer juist hoe de vork aan de steel zit en kunnen ze de vragen van hun kinderen niet beantwoorden (Waarom wilde Hitler de Joden vermoorden, is een niet zo eenvoudige vraag. Of waarom was er oorlog?). Hopelijk zet dit boekje hen op weg en kunnen kinderen dan wél met hun ouders over dit soort onderwerpen praten.

Hoe kies je een illustrator? Zeg jij welke tekeningen je voor ogen ziet of laat je de keuze volledig aan hem?

Voor dit boek had ik op internet en in boeken rondgesnuffeld naar het werk van illustratoren dat ik vond aansluiten bij dit soort thema. Dan heb ik mijn top 3 doorgegeven aan de uitgeverij en zij hebben de illustratoren benaderd. Met de illustraties bemoei ik me zo weinig mogelijk. Ik ben geen illustrator, ik heb er dus alle vertrouwen in dat zij hun vak beter kennen dan ik. Maar ik ben wél historica, dus ik lette wel op de historische correctheid van de prenten. Want ik vind het belangrijk dat niet alleen de tekst, maar ook de tekeningen een juist beeld geven. Over de cover wil ik wel wat te zeggen hebben, niet wat er op moet, maar wel of ik het eindresultaat goed of minder geslaagd vind. Bij *De laatste reis* was de cover bijvoorbeeld eerst erg bruin en dat vond ik te ouderwets. Dat heb ik dan ook aan Stijn gezegd en hij heeft geëxperimenteerd met andere kleuren tot ik tevreden was.

Wat wil je nog kwijt aan de juryleden?

De laatste reis is geen leuk verhaal, er zijn waarschijnlijk veel leukere verhalen bij de boeken die ze moeten lezen. Sommige kinderen zullen het verhaal misschien niet graag lezen omdat het zo erg is. Maar ik vind het wel een belangrijk verhaal. En soms moeten we ook over dingen lezen die minder plezierig zijn. Omdat we moeten weten dat dit gebeurd is, omdat we moeten zorgen dat het niet opnieuw gebeurt. En ik hoop dat dit verhaal hen daarover doet nadenken. Want dat doen goede boeken... ze laten je over dingen nadenken.

Tot slot: www.kjv.be

Laat de juryleden online hun zeg doen bij het boek en/of lees er de commentaren van andere juryleden.

www.kjv.be → Welke boeken moet ik lezen → groep 4

Klik op de cover om commentaar te geven bij dit boek

Heb je foto's of tekeningen gemaakt? Toon ze online!

www.kjv.be → Prikbord → groep 4